

М. 28.

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента

Прищепи Світлани Михайлівни на дисертацію

Уйсімбаєвої Маріям Валіханівни «Виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності в позакласній роботі», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Вимоги сучасної освіти, яка концентрує увагу на формуванні соціальної активності особистості, привели до усвідомлення необхідності запровадження сучасних проектних технологій у виховній діяльності, які б забезпечували розвиток вільної особистості, здатної жити в демократичних умовах ринкової трансформації українського суспільства, адже сучасне покоління формується у динамічному світі.

У цьому контексті слід зазначити, що державна політика у галузі виховання (Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років, Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Національна програма виховання дітей та учнівської молоді) визначається принципами гуманістичної педагогіки, а саме: виховання нового покоління, здатного не тільки досягнути сутність існування людини, а й творчо вирішувати їх згідно з вимогами часу. Ось чому проблема виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності в позакласній роботі набуває сьогодні особливого звучання і є актуальною.

Обраний автором старший шкільний вік та відповідна тема дисертаційного дослідження цілком виправдані, оскільки, як зазначає, Маріям Валіханівна (ст. 33), сучасне соціальне замовлення вимагає нового підходу до виховання старшокласників, що забезпечує формування в них активної соціальної позиції, готовності до участі в процесах державотворення, здатності до співпраці та розв'язання конфліктів відповідно до самостійного життєвого вибору, ініціативності.

УП
299

Дослідження є складовою науково-дослідної теми лабораторії діяльності позашкільних закладів Інституту проблем виховання НАПН України «Формування у вихованців позашкільних навчальних закладів базових компетентностей у процесі пізнавально-практичної діяльності» (державний номер реєстрації 0112U001228). Тема дисертаційної роботи затверджена вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України (протокол № 11 від 23.12.2013 р.), схвалена радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 1 від 28.01.2014 р.).

Дисертанткою Уйсімбасвою Маріям Валіханівною вперше теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено методику виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності та педагогічні умови її ефективного застосування в позакласній роботі (формування мотиваційної спрямованості старшокласників до соціальної активності під час проектної діяльності на основі ціннісного ставлення до світу та самих себе; встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин між вчителем та старшокласниками; залучення старшокласників до різних напрямів суспільно корисної роботи з метою формування досвіду соціальної поведінки, вчинків та спілкування, підготовки до виконання основних соціальних ролей; теоретико-методичної та організаційної підготовки вчителів до виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності в позакласній роботі); визначено й схарактеризовано структурні компоненти соціальної активності старшокласників (когнітивний, ціннісно-мотиваційний, діяльнісно-комунікативний, рефлексивно-аналітичний); критерії (соціальні знання, соціальна спрямованість, соціальна взаємодія, соціальна діяльність та поведінка, результативність соціальної активності), показники та рівні (високий, середній, низький, початковий) її вихованості; уточнено змістові характеристики понятійно-категоріального апарату дослідження, базові поняття: «соціальна активність», «виховання соціальної активності старшокласників», «виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності», набули подальшого розвитку зміст, принципи, форми й методи як складові методики

виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності в позакласній роботі загальноосвітнього навчального закладу.

Автором розроблено та апробовано організаційно-методичну структуру виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності в позакласній роботі, основними блоками, якої визначено: концептуальний (представлено концепцію виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності, в основу якої покладено методологічні підходи, принципи, закономірності виховання соціальної активності старшокласників), організаційно-діяльнісний (відображає технологію забезпечення даного процесу, яка реалізується через педагогічні умови, компоненти, етапи виховання соціальної активності, форми, методи та прийоми); діагностичний блок (дає змогу виявити рівень ефективності процесу виховання соціальної активності старшокласників на основі визначених критеріїв, показників та рівнів виховання соціальної активності).

Ретельний аналіз джерельної бази (272 найменування, з них – 14 – іноземною мовою) допоміг дисертантці не тільки обґрунтувати свої ідеї і здійснити детальне комплексне дослідження означеної проблеми, а й уникнути однобічності при розгляді проблеми виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності в позакласній роботі. Так, автор звертається до широкого кола наукової літератури – як до робіт класиків світової філософської, педагогічної і психологічної думки, так і до новітніх розробок, зокрема закордонних науковців. Отже, джерельна база дисертаційного дослідження Уйсімбаєвої Маріам Валіханівни характеризується широкою бібліографією.

Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації підтверджуються результатами теоретичного та практичного досліджень, здійснених дисертантом. Вони достатньо апробовані та опубліковані у 21 одноосібній публікації.

Все вищезазначене дає підстави для твердження, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження Уйсімбаєвої Маріам Валіханівни належним чином обґрунтовані та достовірні.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці та впровадженні у практику позакласної роботи загальноосвітніх навчальних закладів методики виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності; діагностичного інструментарію для визначення рівнів вихованості соціальної активності старшокласників; розробці та апробації методичних рекомендацій для вчителів «Виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності в позакласній роботі загальноосвітнього навчального закладу» та навчального посібника «Виховання соціальної активності старшокласників у процесі проектної діяльності».

Основні положення дослідження впроваджено у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів Вінницької, Київської, Кіровоградської, Хмельницької областей.

Результати дослідження можуть бути використані для подальшого удосконалення системи організації навчально-виховного процесу у загальноосвітньому навчальному закладі; у плануванні виховної роботи та розробленні методичного забезпечення виховної роботи класними керівниками цих закладів; у ВНЗ під час викладання навчальних дисциплін «Педагогіка», «Теорія і методика виховання», «Основи педагогічної майстерності», «Методика соціально-виховної діяльності»; у системі післядипломної педагогічної освіти.

Аналізуючи дисертаційне дослідження, зазначимо, що роботу Маріям Валіханівни вирізняють достатня глибина теоретичних підходів і конкретність методичних пропозицій. Автором грамотно сплановано науковий пошук, про що свідчить формування основних дослідницьких категорій. Чіткість концептуальних засад, з яких виходить дисертантка, зумовлює коректність завдань дослідження, які повністю зреалізовані в ході теоретико-експериментальної роботи.

Слід відмітити змістовність і логічність композиційної побудови дослідження, чітку окресленість його вихідних позицій. Добре продумана

структура дисертації, формулювання назв розділів і підрозділів, які належно відображають логіку та зміст дослідницьких новацій.

У першому розділі «Виховання соціальної активності особистості як психолого-педагогічна проблема» здійснено аналіз стану дослідженості зазначеної проблеми, розкрито сутність та уточнено зміст ключових понять дослідження; проаналізовано сучасний стан теорії і виховної практики щодо виховання соціальної активності старшокласників у процесі проектної діяльності в позакласній роботі, визначено та охарактеризовано критерії, показники та рівні вихованості соціальної активності старшокласників.

На основі ретельного аналізу підручників, енциклопедій, словників, автором уточнено сутність поняття «соціальна активність»; на 17 ст. дослідження окреслено три підходи до розуміння сутності даного поняття.

Акцентовано на психолого-вікових особливостях дітей старшого шкільного віку. Відповідно подано визначення «соціальна активність старшокласника» та звернена увага дослідниці на важливості суб'єкт-суб'єктних відносинах між вчителем та старшокласниками. Як висновок Маріям Валіханівна стверджує, що до основних переваг суб'єкт-суб'єктних відносин належить: орієнтація на внутрішній світ особистості, завдяки урахування її інтересів; розвиток інтересів, цілеспрямованості, впевненості у спроможності впливати на суспільний розвиток; виявлення вищого рівня активності та ініціативності в соціальній діяльності, формування відповідального прийняття рішень, виховання соціальних якостей особистості старшокласника.

Досить вдало, на наш погляд, дисертантка за допомогою таблиці 1.1. узагальнює твердження науковців щодо сутності поняття «позакласна робота» (ст. 41–42), розкриваючи його специфічні особливості. Оскільки предметом дослідження є методика виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності, то Маріям Валіханівною великої уваги приділяється окресленні основних переваг проектної діяльності як виховної технології у порівнянні з традиційними. Це дало змогу

дисертантці подати власне трактування проектної діяльності (ст. 48) як виховної технології, що передбачає організацію цілеспрямованої, усвідомленої, продуктивної діяльності старшокласників у позакласний час з метою розв'язання певних соціальних проблем у процесі реалізації соціального проекту.

Аналізуючи результати дослідження представлені у пункті 1.3., Маріам Валіханівна відповідно до результатів аналізу планів виховної роботи класних керівників наголошує що, у позакласній роботі більшості з них застосовуються переважно традиційні форми та методи виховної роботи, проектна діяльність застосовується досить рідко (1–2%).

Важливим доробком дисертантки є визначення критеріїв, показників та рівнів (високий, середній, низький та початковий) вихованості соціальної активності старшокласників. Заслуговує на особливу увагу, що дослідниця взяла за основу підхід щодо визначення показників соціальної активності узагальнені показники вихованості старшокласників запропоновані Н. Тимощук, Г. Щукіною та М. Колесніковою.

У другому розділі «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності методики виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності в позакласній роботі» теоретично обґрунтовано та експериментально досліджено ефективність розробленої методики виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності та педагогічних умов її реалізації у позакласній роботі.

Слід звернути увагу на розроблену дисертанткою організаційно-методичну структуру виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності в позакласній роботі, яка має три блоки: концептуальний, організаційно-діяльнісний та діагностичний. Маріам Валіханівною досить детально проаналізовано складові кожного із блоків.

Особливо високої оцінки заслуговують методичні аспекти дисертаційної роботи Уйсімбаєвої Маріам Валіханівни. Нею детально продумано і належно представлено оригінальний зміст, методи, прийоми,

форми виховної роботи класного керівника із старшокласниками щодо виховання соціальної активності засобами проектної діяльності в позакласній роботі. Це переконливо засвідчує про плідну діяльність у сфері теорії і методики виховання дисертантки як талановитого педагога, організатора конструктивної взаємодії учасників виховного процесу. Зокрема, йдеться про такі специфічні форми роботи, як цікаві проекти, зустрічі, конференції, аукціони, екскурсії тощо. Така робота є органічною складовою суб'єкт-суб'єктної взаємодії, яка здійснюється на основі діалогу, обміну поглядів вихователя і вихованця.

Дослідниця акцентує увагу на науково-методичній підготовці класних керівників до проектної діяльності, неурозроблено тижневу програму курсу підготовку вчителів. Робота з вчителями здійснювалася за допомогою таких форм і методів: лекції, семінари, практикуми, тренінги, бесіди.

Результати дослідження, підтвердження ефективності розробленої і впровадженої у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладах методики виховання соціальної активності старшокласників та педагогічних умов її ефективного застосування засобами проектної діяльності в позакласній роботі представлені дисертанткою в узагальнюючій таблиці динаміки рівнів вихованості соціальної активності старшокласників контрольної та експериментальної груп за підсумками формувального експерименту.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертаційної роботи і дає адекватне уявлення про загальну характеристику та структуру роботи, послідовність виконання дослідницьких завдань, отримані здобувачем висновки, а також надає перелік наукових публікацій автора за темою даного дисертаційного дослідження.

Високо оцінюючи наукове та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Уйсімбаєвої М.В., вважаємо за доцільне висловити такі пропозиції:

1. У тексті дублюється інформація про процес виховання, який здійснюється традиційними формами та методами та має не систематичний характер на ст. 80 дисертаційного дослідження.
2. Необхідно глибше розкрити висновки до 2 Розділу та доповнити висновки до розділів посиланнями публікацій автора дослідження.
3. Текст на ст.72–74 про рівні вихованості соціальної активності старшокласників дублюється з текстом в Додатку Б.
4. У 2 Розділі на ст. 84 дисертантка зазначила, що «відбір старшокласників у групи здійснювався з дотриманням принципу репрезентативності вибірки, тому намагалися забезпечити однакову структуру учнів (за віком, статтю, місцем проживання учнів (місто, село))...», але у висновках, автором не порівнюються результати вихованості соціальної активності старшокласників за статтю та місцем проживання.
5. На деяких сторінках дисертаційного дослідження (ст. 104, ст. 117, ст. 123 тощо) більше десяти разів згадується слово «старшокласники». На нашу думку, варто використовувати синонімічні слова до даного поняття, наприклад, учні старших класів, школярі, вихованці.
6. Робота не позбавлена граматичних та стилістичних огріхів на ст. 18, 27, 37, 82, 88, 105, 113, 139 тощо, вживання русизмів на ст. 17, 133, 148 тощо та недоліків в оформленні додатків.

На завершення відзначимо, що висловлені зауваження і побажання носять здебільшого рекомендаційний характер і не зменшують значущості даного дисертаційного дослідження, його концепції, теоретичного і практичного внеску в успішне розв'язання означеної автором проблеми.

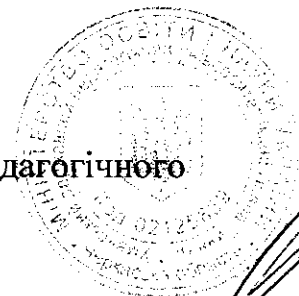
Таким чином, робота Уйсімбаєвої М.В. «Виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності в позакласній роботі» представлена на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, є оригінальним, самостійним і системним дослідженням, має актуальну

теоретичну, практичну та наукову значущість і відповідає профілю спеціалізованої вченої ради, п.п. 9, 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань», а автор дослідження Уйсімбасва Маріям Валіханівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

С.М. Прищепа

Підпис С.М. Прищепи засвідчую
Ректор Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

О.І. Безлюдний